

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТІВКОВО-ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

© Крикавський Є.В., Толстой О.М., 2007

Обґрунтовано доцільність впровадження концепції логістики у систему готівково-грошового обігу НБУ. Встановлено необхідність децентралізації окремих функцій НБУ, зокрема щодо управління запасами готівки та утилізації непридатної до використання. Актуалізовано ефективність стандартизації логістичних операцій у транспортуванні, складуванні і пакуванні грошових засобів.

Expedience of introduction of conception of logistic in the system of available-money circulation of the National bank of Ukraine is grounded. The necessity of decentralization of separate functions of the National bank of Ukraine is set, in particular in relation to the control of inventory of cash on a hand and utilization of unapt for the use. The efficiency of standardization of logistic operations in the processes of transporting, warehousing and packing of money facilities is actualized.

Постановка проблеми. Традиційно логістична концепція успішно впроваджувалася в практичну діяльність у сфері матеріального виробництва та у військову сферу. Про це свідчить вся попередня історія логістики (див.[1, с. 5], [2, с. 18], [3, с. 9], [4, с. 21], [5, с. 10]). До цього спонукало передусім прагнення досягти конкурентних переваг як у витратах, так і в доданій вартості для клієнта. Досягнення класичних логістичних цілей, зокрема, зниження загального рівня витрат, зниження рівня запасів, підвищення рівня обслуговування клієнта, прискорення оборотності капіталу, як правило, слугує ядром будь-якого логістичного проекту чи стратегічного рішення.

До певної міри доцільність впровадження логістичних концепцій у сферу економіки генерується і посиленням окремих мегатенденцій, серед яких глобалізація, індивідуалізація, інформатизація та екологізація. Зокрема, глобалізація передбачає необхідність уніфікації та стандартизації операцій, процесів тощо на оперативному і стратегічному рівні. На противагу цьому індивідуалізація передбачає пріоритетність індивідуального підходу, індивідуального вирішення проблем замовника /клієнта/споживача. Очевидно, що виникає істотна проблема: як сумістити позитивні наслідки глобалізації з позитивними наслідками індивідуалізації, водночас “пом’якшивши” або взагалі елімінувавши негативні наслідки, передусім зростання витрат або ж зменшення рівня обслуговування. За цих умов власне логістична концепція може бути використана у ролі “арбітра”. Наявний логістичний інструментарій на сучасному етапі у сфері матеріального виробництва спроможний істотно вплинути на такі об’єкти зацікавлення, як запаси, логістичні витрати, матеріальні та інформаційні потоки, логістичну інфраструктуру. Власне ці об’єкти відіграють ключову роль у функціонуванні промислових та дистрибуційних систем, оскільки будь-яка частина загального процесу просторово-часової трансформації матеріальних потоків в цих системах є дотична (прямо чи опосередковано) до названих об’єктів зацікавлення логістики.

В аспекті викладеного певний інтерес для логістичних міркувань може викликати існуюча в Україні система грошового готівкового обігу, зокрема в системі Національного банку України (НБУ), тобто в діапазоні “НБУ – комерційний банк”, свідомо залишаючи поза нашою увагою інші два типи взаємовідносин, а саме “НБУ – зовнішнє середовище” і “Комерційний банк – населення і підприємства (організації)” У першому з них йдеться про грошові потоки готівкової іноземної валюти, у другому – про грошові потоки суб’єктів підприємництва, державних установ, населення тощо, які теж можуть стати предметом окремого дослідження.

За всіма ознаками потоки готівкових грошей (банкнот і монет) потрапляють під категорію логістичних потоків і характеризуються фізичними (мають вагу/масу, транспортну, складську, маніпуляційну, навантажувально-розвантажувальну придатність) та економічними властивостями (мають вартість, яка збігається з номінальною вартістю, є субституційними, мають ціну створення (ліквідації) тощо. Поряд із такими універсальними властивостями потоки готівкових грошей мають і особливі, серед яких цінова гомогенність (наприклад, 200 грн. однією банкнотою, двома, десятьма чи навіть монетами завжди вартують 200 грн., хоч витрати на їхнє просторове переміщення будуть істотно відрізнятися), фізична гомогенність прямих і зворотних потоків, зокрема для утилізації, монопольне становище єдиного постачальника, якого не можна змінити (державна монополія), дуальний характер вартості (фізичної як вартість поліграфічного продукту та економічної як мінова вартість), нетрадиційний цикл життя (придатний/непридатний). Іншими словами, грошові готівкові потоки – це один із рідкісних випадків в логістиці, коли економічні риси логістичного продукту не є похідними його фізико-хімічних рис, а є похідними його функціонального змісту, тобто виконуваних грошима функцій.

З іншого боку, слідуючи дефініції логістики, готівкові гроші, як і будь-який інший фізичний об'єкт (матеріал, товар тощо), мають бути доступні (де-факто, якщо існує умова де-юре) відповідному клієнту у відповідній кількості та асортименті у відповідному місці та у відповідний час за відповідну ціну. Очевидно, що обмеження з боку простору і часу, як і ціна такої послуги, мають бути мінімізовані, навіть в абсолютному розумінні. А це означає, що безмежне “розширення” простору і респондентського часу супроводжуватиметься зростанням витрат просторово-часового переміщення готівкових грошей, компенсація яких має відбуватися за чийсь коштів: постачальника (НБУ), посередника (КБ) чи населення і суб'єктів господарювання (клієнта). Очевидно і те, що в умовах істотності потоків готівкових грошей на теренах України, позитивної динаміки їхнього зростання (в розумінні переміщення вантажів) пасивне спостереження за їхнім перебігом спричиняє зростання неефективних (некорисних) витрат в логістичних процесах. І це спонукає до пошуку інноваційних технологій “трансферу” готівкової маси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кінець минулого та початок нинішнього століття можна охарактеризувати як період інтенсивного розвитку теорії логістики, передусім в таких сферах: концепція, стратегія, логістичні проекти і рішення. Так, ніхто з дослідників не піддає сьогодні сумніву, що найповніше логістична концепція розкривається через п'ять характеристик [7, с. 21–30] і лише одного системного мислення є замало для розкриття сутності концепції логістики. Отже, концепція логістики – це:

- мислення категоріями вартості (користі);
- мислення системними категоріями;
- мислення категоріями повних витрат;
- мислення категоріями ефективності;
- мислення категоріями обслуговування [8, с. 34].

Водночас, переконані, що у кожному конкретному випадку окремі характеристики концепції логістики можуть ставати пріоритетними, як, наприклад, у разі готівкового грошового обігу мислення категоріями обслуговування (в умовах державної монополії (НБУ)) має займати найвищий ранг.

Приймаючи за основу, що логістичні стратегії необхідно розглядати як клас функціональних стратегій, які за певних умов можуть виконувати функції конкурентних, можна погодитися із підходом в [9, с. 50] щодо класифікації логістичних стратегій:

- договірні (традиційні) логістичні стратегії інтеграції;
- логістичний аутсорсинг;
- логістичне партнерство;
- стратегія ланцюга поставок, зокрема мережі організацій.

У [6, с. 63–64] детально подана класифікація мереж організацій, в яких завдяки суцільній інтеграції сфер діяльності, функцій і процесів досягається істотне зниження загальних витрат та скорочення загального циклу. Досягається це завдяки елімінуванню зайвих, некорисних операцій,

усуненню міжфункціональних та міжсферних бар'єрів ("швів"), інтегрованому стратегічному управлінню, зокрема управлінню розвитком конфігурації мережі, локалізацією її об'єктів тощо.

Впровадження концепції логістики в систему управління організацією (сукупністю організацій) вимагає формування таких управлінських рішень, які б не суперечили концепції логістики, а тільки сприяли б досягненню її цілей, передусім у витратах коштів та часу перебігу та у створенні доданої вартості клієнту. Це стосується, зокрема, логістичного планування, організування, контролювання та регулювання матеріальних потоків в межах цієї організації (сукупності організацій), їхнього координування поза межами організації (сукупності організацій) [3, ст. 169], з тим, щоб за допомогою проектування відповідних логістичних рішень досягти:

- оптимізації фізичного переміщення матеріалів, товарів, іншого майна;
- утримання їхніх оптимальних запасів;
- мінімально можливих логістичних витрат;
- покращання забезпечення інформацією та прийняття рішень;
- синхронізації використання логістичної інфраструктури.

Методичні засади прийняття тих чи інших стратегічних, тактичних і операційних логістичних рішень достатньо добре адаптовані до промислових систем та систем дистрибуції товарів (див. [8, с. 77–88]). Водночас, з причини викладених вище специфічних фізичних та економічних властивостей готівкових грошей оптимізація просторово-часової трансформації потоків цих грошей потребує відповідних наукових досліджень щодо адаптації та створення умов успішної імплементації логістичних рішень в систему готівково-грошового обігу НБУ.

Формулювання цілей статті. Мета статті – обґрунтувати теоретико-методичні засади формування системи обігу готівкових грошей в НБУ на засадах логістики з виокремленням концепції і цілей, логістичної стратегії та рішень з її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Ставлячи за мету формування макрологістичної системи грошового готівкового обігу НБУ, мусимо розглядати як пріоритетні цілі стратегії розвитку стосовно низьких загально-системних витрат, високої якості обслуговування клієнтів (комерційних банків), високої еластичності, мобільності, реакційної здатності. З іншого боку, досягнення таких цілей вимагає створення відповідних ефективних інструментів щодо впливу на рівень витрат та час перебігу, а це залежатиме від того, якою мірою здійснюється системне управління об'єктом (системою грошового готівкового обігу), яка ефективність кожної логістичної операції (транспортування, складування, обліку, контролю тощо) з погляду співвідношення витрат і доданої вартості (користі). Очевидно, що завжди є можливість оптимізувати логістичні процеси з тим, щоб елімітувати окремі логістичні операції і навіть процеси, що не додають вартості, а лише збільшують витрати. До таких насамперед зараховуємо зайві запаси, нерациональні схеми переміщення, зайві операції під час просторово-часової трансформації грошових потоків, як прямих, так і зворотних.

Традиційно будь-яка логістична система передусім може бути охарактеризована просторовим розміщенням її складових частин (засобів, людей, інформації тощо), локалізованих у певному місці для виконання відповідних виробничих і логістичних функцій. У разі грошових готівкових засобів це зокрема виробництво банкнот і монет, їхнє переміщення та складування, утилізація непридатних до використання, інформаційне забезпечення всіх процесів, управління запасами готівки тощо. Тому в цьому разі можемо розглядати конфігурацію логістичної мережі, яка забезпечує реалізацію потоків грошової готівки в масштабах України.

Просторова структура логістичної мережі будь-якої логістичної системи може бути однозначно описана кількістю та видами вузлових об'єктів, місцями їхньої локалізації, застосовуваними видами транспорту та транспортними маршрутами, використовуваними складами вхідного, проміжного та вихідного складування, характеристикою логістичних продуктів, змістом інформаційних процесів та процесів прийняття рішень. А це означає, що реалізація управлінських рішень щодо оптимізації логістичних систем, викликана раціоналізацією фізичних потоків, системи запасів тощо, як правило, вимагатиме внесення змін в конфігурацію логістичної мережі. У разі грошового готівкового обігу існують особливі умови щодо транспортування, зберігання, утилізації грошової

готівки, тому це унеможливує використання засобів загального використання для потреб логістики у цій сфері.

У системі Національного банку України традиційна просторова структура побудована на принципі централізованого формування потоків готівкових грошей шляхом необхідного збільшення (поповнення, підкріплення) чи зменшення (вилучення), зокрема і для заміни непридатних для обігу грошей. Схематично це можна подати так (див. рис. 1).

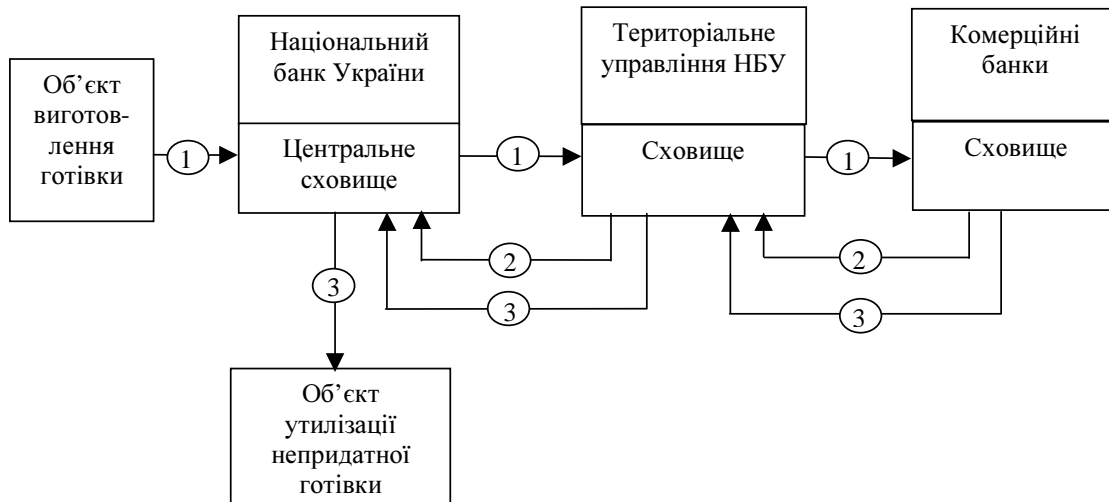

Рис. 1. Фрагмент грошових готівкових потоків у системі НБУ:

1 – потік грошей для підкріплення (поповнення запасів);

2 – потік надлишкової готівки (зниження запасів);

3 – потік непридатної (зношеної) готівки

Поданий фрагмент готівково-грошових потоків в системі НБУ характеризує строгий принцип вертикальної ієрархії, який унеможливує появу будь-яких горизонтальних коопераційних процесів, однак забезпечує повну централізацію всіх функцій управління грошовими потоками. В умовах істотного зростання грошової маси істотно зростають також процеси її трансферу, оскільки тільки один об'єкт (центральне сховище) виконує роль логістичного центру (консолідації/деконсолідації грошових потоків). Також лише один об'єкт виконує функції з утилізації непридатної готівки. Отже, можна констатувати зростання некорисних процесів переміщення грошових потоків, які, як уже наголошувалось, за змістом гомогенні, а отже, і просторово субституційні. Іншими словами, існує певна мотивація децентралізації грошових потоків за допомогою їхньої регіоналізації із делегуванням відповідних функцій поповнення запасів готівки, вилучення її надлишків та утилізації зношеної готівки. У такому разі можна очікувати раціоналізації системи переміщення готівкових засобів, насамперед зниження транспортних витрат, із одночасним виникненням потреби у створенні відповідних проміжних ланок в системі НБУ, які виконували б функції субцентрів НБУ. Схематично це можна подати так (див. рис. 2).

Очевидно, що обґрунтована регіоналізація території України для потреб обігу готівки може призвести до трансформації окремих територіальних управлінь в ранг регіональних центрів (управлінь) НБУ, передусім тих, в яких створюються постійний надлишок готівки (різниця між надходженнями від КБ і виданням готівки КБ позитивна) і яка може слугувати джерелом поповнення потреб в готівці тих територіальних управлінь, які постійно відчувають дефіцит готівки (надходження готівки від КБ не покривають їхньої потреби в готівці). Отже, у такий спосіб можна здійснити за допомогою регіональних управлінь НБУ горизонтальну оптимізацію потоків грошової маси, а це означає істотне скорочення загального обороту банкнот між центральним сховищем НБУ і сховищами територіальних управлінь НБУ. Часткова утилізація непридатної готівки в регіонах посилить ефект скорочення загального обороту банкнот.

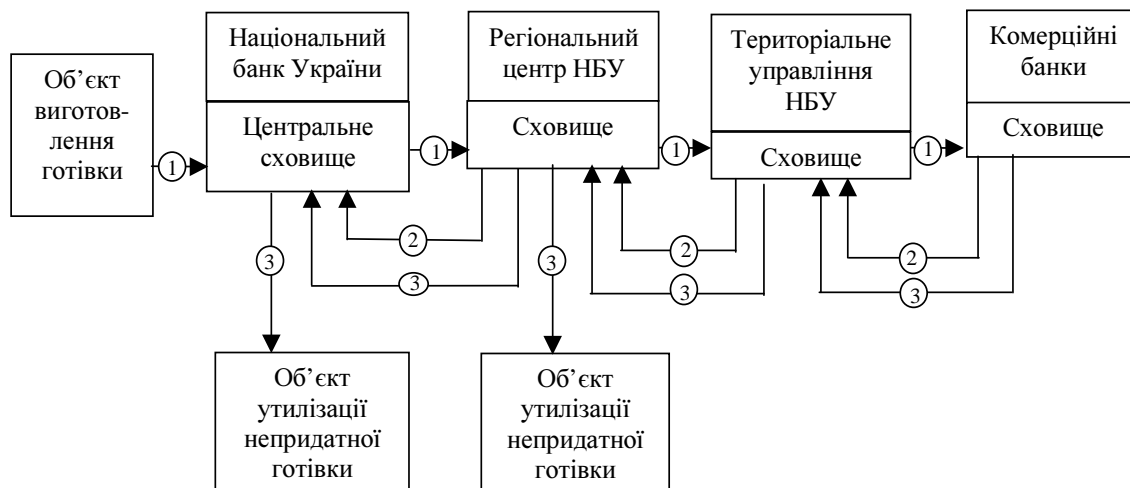

Рис. 2. Децентралізація грошових потоків НБУ шляхом регіоналізації
(позначення відповідають рис. 1)

Делегування окремих функцій НБУ новоствореним регіональним структурам означає, що такі структури для безумовного виконання стратегічних та операційних функцій забезпечення потреб у готівці певного регіону повинні здійснювати:

- планування грошових потоків для забезпечення готівкою потреб територіальних управлінь регіону;
- перерозподіл запасів готівки між територіальними управліннями регіону (підкріплення готівкою та одержання її надлишків);
- планування перевезень готівки між регіональним (головним) управлінням і територіальним управлінням регіону;
- доставка готівки до відповідних територіальних управлінь та вивезення від них надлишків готівки і зношених банкнот до регіональних (головних) управлінь та Центрального сховища;
- оброблення готівки, отриманої від територіальних управлінь та он-лайнове знищення відсортованих (за параметрами, встановленими Національним банком) непридатних до обігу банкнот на автоматизованих системах.

Висновки та перспективи подальших розслідувань. Обґрунтовано доцільність та високу ефективність впровадження концепції логістики в систему управління НБУ, завдяки чому можна досягти істотного зниження витрат при акцептованому рівні обслуговування клієнтів.

1. Для раціоналізації систем обігу готівкових засобів встановлено доцільність прийняття стратегії розвитку децентралізації окремих функцій управління процесами обігу готівки, зокрема створенням регіональних управлінь-центрів забезпечення готівкою регіонів.

2. Реалізація стратегії децентралізації функцій НБУ дасть змогу оптимізувати обсяги перевезень готівки за рахунок:

- перерозподілу банкнот і монет між територіальними управліннями регіону;
- раціонального розміщення запасів готівки територіальних управлінь;
- уникнення нераціональних та зустрічних перевезень готівки;
- запровадження он-лайнного знищення непридатних до обігу банкнот в регіональних (Головних) управліннях-центрах забезпечення регіонів готівкою.

4. Існує нагальна потреба у здійсненні досліджень щодо:

- розширення матеріально-технічної бази територіальних управлінь;
- створення єдиної системи логістики з повною комп'ютеризації всіх операцій з готівкою та їхнім відображенням на центральному сервері в Департаменті готівково-грошового обігу НБУ;
- створення оптимальних транспортних схем для забезпечення вибору найраціональнішого розподілу та перерозподілу готівки між регіонами;

- автоматизації та механізації роботи з готівкою та створення єдиної системи пакування готівки в системі Національного банку України, зручної для банків;
- запровадження системи контролю якості готової продукції на Банкнотній фабриці Банкнотно-монетного двору НБУ;
- створення бази даних допусків і відхилень у друці банкнот та запровадження відповідного контролю з боку Департаменту готівково-грошового обігу НБУ.

1. Крикавський Є.В. *Логістика. Навч. посібн.* Львів, 1999. – 264 с. 2. Coule J., Bardi E., Langlej J. *Zarządzanie logistyczne.* – Warszawa: PWE, 2002. – 734 s. 3. Brzeziński M. *Logistyka w przedsiębiorstwie*, DW Bellona, Warszawa, 2006. – 219 s. 4. Blaik P. *Logistyka.* PWE, Warszawa, 1999. – 244 s. 5. Christoher M. *Logistyka i zarządzanie łańcuchem podaży. W PSB, Kraków*, 1998. – 273 s. 6. Крикавський Є., Патора Р. *Логістика: Традиційні і нетрадиційні сфери використання. Вісник НУ “львівська політехніка” “Логістика” Вісник № 552.* – Львів, 2006, С. 62–75. 7. Pfohl H.Ch. *Systemy logistyczne. Biblioteka logistyki.* – Poznań, 1998. – 420 s. 8. Крикавський Є.В. *Логістичне управління. Підручник.* – Львів: Видавництво НУ “Львівська політехніка”, 2005. – 684 с. 9. Ciesielski M. *Logistyka w strategiach firm.* Warszawa-Poznań, PWN, 1999. – 160 s.

УДК 658.589

І.В. Лилик

Київський національний економічний університет

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ПРОДУКТУ ЯК ФАКТОР ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ

© Лилик І.В., 2007

Проаналізовано вплив інноваційності продукту на застосування маркетингового інструментарію на прикладі продукції харчової промисловості, а саме – виробництва соків. Аналіз показав, що низка чинників (таких, як постійне технічне оновлення підприємств, розроблення нових технологій продукування соків, розгалужена система сертифікації продукції) привели до того, що конкурентною перевагою все більше стає інноваційна діяльність на підприємстві. Водночас, саме інноваційний продукт потребує великих маркетингових зусиль для зміни споживчих смаків та зайняття певного місця в споживчому кошику, і є одним з головних факторів інтенсифікації маркетингових зусиль підприємств.

In this article influence of innovation of product on using marketing tools was analyzed on the example of food industry production, in particular on the example of juice production. Analyzing this example made clear that because of a variety of such factors as regularly technical reconstruction of manufactures, providing new technologies of producing juices, wide-ranged system of products' certification, innovations in manufacturing is becoming more and more competitive advantage. At the same time, innovational product regards much marketing efforts to change consumers' buying behaviors and to achieve some niche in the market. Also innovation product is one of main factors of intensification marketing efforts of the firm.

Постановка проблеми. Традиційно факторами розвитку маркетингу та інтенсивного застосування притаманного йому інструментарію вважається розвиток конкурентного бізнес-середовища. Однак аналіз участі компаній у маркетингових заходах, а також тенденції впровадження маркетингових технологій на підприємствах України свідчать, що діапазон факторів, які впливають на ринкову поведінку, значно ширший. Дослідження автора показують, що інноваційність продукту часто є одним з вагомих факторів, що спонукають підприємства застосовувати інструментарій маркетингу. Інноваційність продукту призводить до зміни звичок споживання, тому впровадження таких продуктів сприяє